ԵՐԱՍՏԱՆ

Տարարտաին Լուրեր

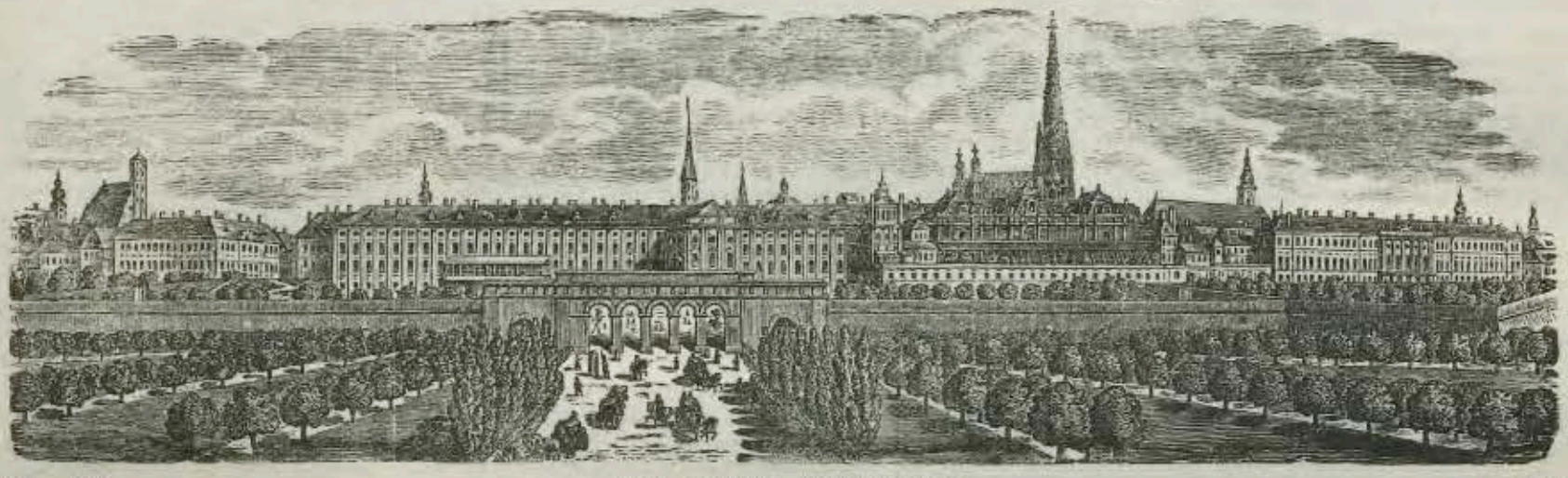

Թիւ 13 — **28 (16) ՄԱՐՏԻ** — **1853**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԻՍՏՐԻԱ. Ս. Քահանայապետին ընծան. Մանրամասն ոգեաց թղթերը. Պետական իրադրութիւն մը.

ՓԱՐԻԶ. Դեսպանները դեմ ասլան անգ. Զարմանալի.

ԱՆԳԼԻԱ. Ձիւնաւորի ոստիւնին հրդեհը. Պատերազմական նաւեր. Գաղղիայի ծովակալութեան պայմանագիրն մեկ դատակը.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ. Կարգ դեսպան վրայ շրջենաւորութիւն.

ՕՍՄԱՆԵԱՆ. ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ. Ալիւր.

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ. Հառաջդ իշխան. Ուսումնարան մը.

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ. Պիրմանները. Պատերազմը.

ԱՄԵՐԻԿԱ. Գահերէցին խնամակցութիւնը.

ՄԱՍԻԵԼԻՈՒԷ.

ՍԻՍԻՍՄՈՆԴԱԿԱՆԷ. ԱԶԳԱՑՈՒՆ. Պզտիկ դաղափար մը Լեհաստանի Հայոց յառաջուան վիճակին վրայ.

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԱՐՏԻ 27

ՍՐԲԱԶԱՆ Քահանայապետը մեծափառ կայսեր Աստուծոյ մանաւոր նորոգութեամբ մահուան յայտնի վտանգէն ազատելուն յիշատակին համար՝ իրեն մեծագին պարգև մը իսկ բերց. այս ինքն՝ որբոց պետական աստիւանոցին մեկ աղբատ, զորն որ ինք Ս. Քահանայապետն անձամբ հանած էր, եւ պատուական քարերով զարդարուած ազնիւ կարգուածքով ոսկիէ ս. արձանիկ մը մեջ ուրեմն ոսկեղէն շքեղ առեղի մը մեջ ուղարկել տուած է. Ս. Քահանայապետին գեղագրեր վանմասին. Վիեննայի Փրէյա կարդինալն ասոյս 17ին կայսեր ներկայանալով, սա մեծագին ընծան նուիրեց. Երկրորդ օրը մեծափառ կայսեր կողմանէ Օ'Տոնէլ կոմսը, Եղնիկս իր ծեղոյց եւ բոլոր կայսերական ընտանեաց անդամներուն կողմանէ մեկ մեկ երեւելի իշխաններ, նոյն վանմասի գասու կարգինալին այցելութեան դացին՝ իրարանցիւ գինքը խրկողին անուանքը Ս. Քահանայապետին ցուցուցած սիրոյն համար շնորհակալ ըլլալու. Ինք ալ նոյն եւ երկրորդ օրը կայսերական ընտանեաց ամէն անդամներուն առանձին պղնձագիրներ ուրաւ. — Ս. Քահանայապետն Օ'Տոնէլ կոմսին՝ կայսեր աղատութեան գործիք ըլլալուն համար Քրիստոսի կարգին շքանշանը խաչից, զորն որ իր հոսանեցաց գեղապանն անձամբ կոմսին բնակարանը տարաւ.

— Ս. Երկին օրերը Մանգուպի եւ ընկերանալս բոլոր Լանգարաեան-Վենետական իսաղաղութեան մէջ մեծ ուրախութիւններ եղան. Ասոր պատճառն է մեծափառ կայսեր ըրած շնորհքը՝ որով շատ մարդիկներու կեանքն ազատեցաւ. եւ շատ դիրքատաններու սուգը փարատեցաւ. Խել մ'առնենք վերը Մանդուպի մէջ պատասանական քննութիւն կ'ընէր մեծ գաւակցութեան մը մասնակիցներուն վրայ, որոնցմէ ոմանք արդէն գատապարտուած ու քանի մը հոգի ալ պատժուած էին. Արդ կոյսերը հրամայեց որ անմիջապէս բոլոր դատապարտեալները դադրին, քննութեան տակ եղած անձինքն ազատ թող տրուին, եւ նոյն իսկ դատապարտուածներուն պատիժն ալ կամ ըստ բոլորին կամ մասին չարհեց.

— Ինչպէս որ լսաղրոյս 10երորդ թերթին մէջ գրեցինք Լոմբարդեան-Վենետիկեան գաւառներուն քաղաքական փոխարարութիւններուն ինչ-ինչ պատանդեալ ու տերութիւնք գրաւեալ են. Արդէն հետեւ նոյն փոխարարութիւններէն ամենք հիմնի Սարդինիա կը բնակին, ուր որ տեղացւոյ իրաւունք ալ տուած են, անոր համար Սարդինիայի կառավարութիւնն ալ քանիս դեմ բաղաք ըրած է. Հիմայ Լոմբարդեան Ասպետ Ընդհանրի խորհրդանոցին մէջ ծանոյց որ կառավարութիւնը վիեննա կեցող Թրիստանական դեսպանին հրաման խրկեց որ Սարդինիայի դեսպանին խոսքերը պաշտպանէ. Ասոր վրայ Ասպետաան Ընդհանրոյնն բաւական խիստ խոսքերով զարմանք կը յայտնէ, եւ Անգլիական կառավարութիւնն ալ տեսակ նիւթերու մէջ ուրիշ տերութեանց դեսպանները հետ բռնած ընթացքն օրինակ բերելով՝ կը ցուցնէ որ ասիկայ ոչչափ անպատշաճ բան է.

ԳԱՂԼԻԱ

ՓԱՐԻԶ, Տոմակ (Bulletin) լսուած լրագիրը Մարտի 16ին հետեւեալը կը գրէ. Ամէն Ալճերիի մէջ ունեցած գիրքը դմեգ կը հրատարակէ Պատիներու վրայ նորէն մեծ արշաւանք մ'ընելու. մեր իշխանութիւնն ընդհանուր ընելու եւ արդիւնքը համար, որ շրջաց մեջ Ալիրիկի մէջ մեր ստացուածներուն ապահովութենէն ետեւ երկիրներուն վրայ վնաս ու խոտիր եղեր: Այս արշաւանքն անանկ մեծ ու զօրաւոր պիտի ըլլայ, որ անպարտելի յարձակում մ'ընէ եւ ոչոյ ու հաստատուն հետեւութիւն մ'ունենայ: Արշաւանաց քանակը, որն որ զօրաց երկու բաժիններէ պիտի բաղկանայ, զորագնդի մը հրամանատարութեան տակ պիտի դրուի: Այս արշաւանաց յարմար ժամանակ Ապրիլի մեջերը կը կարծուի:

— Փարիզ, Մարտի 13: Խրատանելի տարի բանակին համար ժողովուրդ զորաց շտիին օրենքին վրայ, զորն որ Մանինգ Բրոնիլ առանց խմնելու իրրեւ արտաքոյ կարգի ու գրեթէ սոսկալի դէպք մը ցուցուցած էր, Տր Լամարտ. պատգամաւորին մեկ գրութեանը մէջ ոմանք ապարդիւնները ու խորհրդածութիւններ կը գտանէր, որոնք պատերազմի կասկածները, դէմ տրչարի որ առ գրգիռս առիթ առնելով կրնայ մասնաւորել նէ, բարձրագոյն կը փարատէ: Տր Լամարտին պատգամաւորաց մասնաժողովին վրայ առած տեղեկութիւններէն կիմանանք թէ 1853ին զինուորական ծառայութեան մէջ առնուելու 80,000 հոգին ամէն տարուան համար իրրեւ կանոնական զորաժողովի չափը կը ցուցնէ, ցանկալին ու ծովական զորքը մեկտեղ առնելով. ինչպէս որ 1830ն վեր՝ Ալճերիի արշաւանքն եւ ուրիշ պատահմունները վրայ գալով՝ անընդհատ մնալու հիմոյ կը տեսնէ: Յառաջագոյն, զորքն 1824էն վեր տարեկան զորաժողովին 60,000 անձ կ'առնուէր, իսկ անկէ ալ յառաջ զորքին 1818—1824 միջին 49,000: Բայց այս 80,000 հոգին շատ մը ու ամէնը մեկանց բանակին մէջ պիտի չնորհուի, հապա երբոր սովորական առնելը կու գայ նոյնին միանակ մեկ կէսն իրոք բանակին մէջ պիտի առնուի, իսկ մեկալ կէսն իր տեղը պիտի մնայ, բայց անանկ որ կառավարութիւնն ամէն տարեն վրան կարենայ զորանոցութիւն ընել: Սակայն սա ալ գիտնալու է որ կառավարութիւնը 80,000ին կէսը բանակին մէջ առնելով՝ բանակը 40,000 հոգի՝ առ.ելնելու, ինչու որ սա թուին մէջ զորամասամբ զինուորութիւնն մտածներ, զինուորական ծառայութիւնէ տնսրինուածներ ու զինուածներ ալ կան: Ցարեկան զորաժողովի օրէնքը միանակ անոր կը ծառայէ, որ Գաղղիա միշտ 500,000 հոգւոյ պատերազմական զօրութիւն ունենայ, որոնք՝ ժամանակներուն զարգացիցը համեմատ մեկ քառորդը կամ՝ մեկ երրորդական մասը միանակ դրօշու տակ գտնուին, թէպէտ եւ ամէն վայրկեան պատրաստ պիտի գտնուին կառավարութիւնէ կանչուելու. Ը. լսելուս ատենը բանէն ետեւ կը ծանուցանէ թէ Ընանկ 80,000 հոգւոյ պատրաստ ըլլալն ամենեւին չնկրնար օտար երկիրներու հոգ մը պատճառել, զորն որ հեռաւոր խորհրդածութիւնամբ ալ կը հաստատէ. Գաղղիա 38 տարիներէ (Առաջին Նապոլէոնէն ետեւ Պուրբոնեան ցեղին նորէն գահի վրայ հաստատուելէն) ի վեր, կ'ըսէ, իր արտաքին յարաբերութեանց մէջ՝ օրինակ առնելու ատենն՝ չափաւորութիւն ցուցուց: Իր զրացի երկիրներուն մէջ խաղաղութիւնը նորէն հաստատելու ատեն՝ իր միջամտութիւն ամենեւին շահախնդրութիւն չունեցաւ: Ամ խաղաղական քաղաքականութիւնը, զորն որ նոյն իսկ 1848ին խանգարեցանց մէջ հաստատուն պահեց, իր ազգային զգածման հաւատարիմ է: Գաղղիա կայսեր խօսած խաղաղութիւնն ճառին ծանուցութիւնամբ հանրութիւն ու հանդարտութիւն առաւ, վասն զի կը զգայ, որ նոյն խաղաղութիւնը վտանգած ատեն՝ կարող է ազգային օգուտ բերել ու իր պատիւն ու իրաւունքը պաշտպանել.

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՒՍՈՒՆ, Մարտի 21: Շաբաթի օրը Վինսորի արքունական պալատը կրակ եղաւ ու անոր մեկ փոքր մասն ապականեց: Մարդոց կենաց վնաս մը չեղաւ: Մեծափառ թագուհին առանց պարկութիւնն ան. սա պատահարը:

— Մարտի 22ին Փորթսմիթի պատերազմական մեծ նաւերուն հրամանն գնաց որ պատրաստ գտնուին.

— Խորհրդանոցի անդամ պր. Էվարտ Դոյնի մէջ հետեւեալ նամակը կը հրատարակէ, զորն որ պր. Տիւբոյ Պարլիայի ժողովականութիւնն պաշտոնական Փետրուարի 25ին իրեն խաբեր է. «Տէր, Փետրուարի 19ին ինձի դրած նամակներուդ մէջ բրած հարցումներդ կրնայի ինձի անսոմոր մը գալ, թէ որ իրոք ան արտաքոյ կարգի դաղափարներով ինք գինքս խաբած ըլլայի, ինչպէս որ Անգլիայի մէջ ոմանք ինձ կը կարծեն: Բայց չէ թէ միանակ ձեր իմ իրիրներն անպատեհ ու տարտուկ չեմ համարիր, հապա նաեւ կ'ուրախանամ որ առանկով ինձի առիթ տուիք իմ մտացս ու զգածմունցս բոլորովին խաղաղական ըլլալուն վրայ գնեզ ապահովելու.

ցընելու։ Պէտք դժբախտութիւն կը համարիմ երբ որ մեր երկու ազգերուն մէջ գժտութիւն երթայ, ու սրտանց կը բաղձամ որ միշտ միաբորհուրդ ու խաղաղութեամբ ըլլանք մէջերնիս։ Ձեր լրագիրներն անհնարին ապնուկ հանեցին պատգարակս իրենց մտաց մէջ եղած մեր պատերազմի պատրաստութեան վրայ։ Ձեզի հաստատութեամբ կը ծանուցանեմ թէ ես ոչ մէկ նաւ մը զինեցի, ոչ մէկ թնդանօթ մը շարժեցի ու ոչ ալ զինուորի մը իր ծառայը կապել տուի։ Ես հոնդարտ նստած հանգիստաւոր կ'ըլլամ այն ամենահնարին ծախքերուն, որոնք ձեր քով կ'ըլլան մտացածին վտանգին գէմ դնելու համար։ Ես կը զարմանամ թէ ինչպէս անանկ պիտու ձեր տարեկան ծախուց հաշիւը կը բարձրացունէք, առանց իրական հարկաւորութիւնէ մը ստիպուելու։ Եթէ ձեր խորհրդանոցի անդամները, որոնք շարունակ մեր ընելու ապշառանց վրայ կը մտածեն, հեղ մը գաղղիա պղտիկ ճամբորդութիւն մ'ընեն, գուցէ ինծմէ աւելի կը զարմանան ան թեթեւամտութեան վրայ, որով մեր մտացածին պատերազմի պատրաստութեան հաւաքք կ'ընծայուի։ Շնորհակալ եմ որ... Փիչ մը նաքը, Մարտի 6ին Գաղղիայի ծովակալութեան պաշտօնեան Նորէն նամակ մ'ալ գրելով Պր. Էվարտին, յայտնեց թէ իր առջի նամակին մէջ դրածներն անանկ անկեղծ մտքէ էին՝ որ ամենեւին ընդդիմութիւն չունենար եթէ նոյն նամակը հրատարակեր։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Լիսպոնայի Հանգիստ լրագիրն իր Մարտի 17ի թերթի օրուան թերթին մէջ պետերպուրգէ ատենէն ուղարկուած մը կը գրէ։ Կաւկասի կուսակալներուն անընդհատ աշխատութեամբը վաճառականութեան եւ միակութեան նոր ու երեւելի ճամբայ մը բացուեցաւ։ Հայաստանի հիւսիսային ոստիներն բոլորը կուր գետը, որ իր սրընթաց վազելուն համար մինչեւ հիմակ անանուելի համարուած էր, հիմայ նաւագնաց եղաւ։ Դիկիտեբերի մէջ 60 ձիու զօրութեամբ շոգենաւ մը կասպից ծովէն ներս մտնելով՝ Կուր գետին արշաւասոյր ընթացքին դէմ 80 աշխարհագրական մղոն յառաջ քաշեց ու մինչեւ Մաւղանքուր* հասաւ։ Ընթիկայ իր ուղղագիծ ընդարձակութեան մէջ յայտնելու որ ըլլայ, Ռուսաստանի եւ մանաւորապէս Հայաստանի, ինչպէս նաեւ բոլոր աշխարհի վաճառականութեան ու արտաքին հանար մեծ նշանակութիւն ունի։ Ռուսաստանի համար, որովհետեւ ան շոգենաւարկութեամբ Կուր եւ Վոլգա, որ Ռուսաստանի ներքին վաճառականութեան գլխաւոր երթուղի է, իրարու հետ կը միանան կամ իրարու շատ կը մօտիկնան։ Կաւկասեան լիճերուն անգիի եւ ասգիի կողմեր երկիրներուն հաղորդութիւնը տաժանելի ցամաքային ու լեռնային ճամբայ կատարելու դժուարութենէն կ'ազատի։ Ռուսաստան Կաւկասեան գաւառներուն եւ Կուր գետին հարաւային եզերքէն սկսող Հայաստանի երկիրներուն անհամար ու նշանաւոր բերքերը նոյն ճամբով կրնայ անմիջապէս իր կենտրոններուն եւ իր վաճառականներուն հասցընել։ Դարձեալ Կաւկասի ասգիի կողմն եղող գորաց պիտոյքը բերելու համար ասիկայ գիւրին, թեթեւագին ու ապահով ճամբայ կ'ըլլայ։ Ռուսաց կառավարութեան։ Իսկ Հայաստանի ու ան կողմերը բնակող Հայազգիներու համար մասնաւորապէս մեծ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ ինչ որ՝ աս բանս յայտնելու որ ըլլայ, մեր հնուներեց աղգայինք աւելի ասիթ ու դրդիռ կ'ունենան՝ այն յուսոյի հոգին այնչափ բազմաթիւ ընտիր բերքերն ու զանազան ներկի նիւթերը շատ ալտիով բուսուցանելու եւ դիւրաւ ու շահով վաճառելու, եւ չէ թէ միայն անգործ բերքերը ծախելով, այլ որ արուեստից մէջ շատ յաւելցուած չիրերեր, այլ նաեւ բերքերուն համեմատ գործարաններ գնելով, որոնց մէջ բանուած արուեստական նիւթերը գիւրութեամբ կրնայ նաեւ կասպից ծովին արեւելեան եզերքը իսուրել։ Ասկից զատ հնուներուն գիտելը կենդրութիւն գտնել, որն որ շահաւորութեանէ զատ՝ տպչին հարկաւոր եղած նաւարկութեան մէկ ճիւղը կը ծաղկի։ Ասիկայ խիստ օրհնութիւն ալ ըլլայ նէ, հոգ չէ, ժամանակաւ, ինչ իրմէ կ'ածի։ Ռուսերիական Լայսի շոգենաւաց ընկերութիւնը մէկ երկու նաւով սկսաւ, բայց հիմակ յիսուն հատ մեծ ու դեղեցիկ նաւեր ունի։ Բայց գլխաւոր գիտելը քաներուն մէկն ալ աս է՝ որ Հնդիսաստանի անապատ վաճառականութեան մէկ մասը, ինչպէս որ ասկից 2000 տարի յառաջ էր, կրնայ դարձեալ կասպից ծովու վրայէն եւ Կուր ու Ռիոն գետերուն միջոցով մտնել։ Եւրոպայի լրագիրները շատ հաւանական կը սեպեն աս բանս ապագայ ժամանակներու համար։ Մեր ազգայինք իրենք իրենցմէ պարզն կ'իմանան, թէ ասիկայ ինչ նոր գործողութեան ընդարձակ դաշտ եւ ինչ նոր շահի աղբիւր կ'ըլլայ եւ թէ ասանկ դիրք իրենց ձեռքն ունենալով՝ ինչ նախատեսութիւն ու պատրաստութիւններ պէտք են ընել, շնորհակալ ըլլալով Ռուսաստանի վիճակագրաց կայսեր, որուն հոգատարութեամբ նոյն երկիրներն ապահով ու հաստատուն վիճակի մէջ կը դրուին եւ օրէ օր ուրիշ եւս բարեբար խնամքներ կը վայելեն իր վիճակներուն։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Լիբանանի կամին խռովութեանէ, Տամասկոսի ու Աւստրիայի կայսերական կառավարութեանց մէջ ծագեալ խնդիրներուն լուծուելէն զատ՝ նաեւ Գարատաղի (Մեթիս լիբան) վիճակն ալ որոշուեցաւ։ որովհետեւ Օսմանեան վիճակաց կայսրը, ինչպէս Ֆրանսայ Գէ Քոսքանդիոնէ կը հաստատէ, զինքն գանոնք ալ իրենց յառաջուան վիճակին մէջ թող տալու եւ միանգամայն ընդհանուր իրողութիւն տուաւ։ Ասոր վրայ բարձրագոյն Դրան կողմանէ պիդագեւպանով Էսմէր փաշային հրամանգաց, որ պատերազմը գադրեցնէ ու ետ քաշուի։ Ասիկայ իրաւ ալ եղաւ։ Աւստրիայի եւ Ռուսիայի պնդագեսպանները իրար տուին Էսմէր փաշային որ իր ետ քաշուելու տաւնը՝ Գարատաղցոց կողմանէ Օսմանեան կայսերական բանակին ձեռս կամ յարձակում մը չ'ըլլար։ Ապրիլ ամենայնիւ. զանազան կողմերէն կը հաստատուն թէ Գարատաղցոց մէկ մասը կամ՝ զգիտնալով կամ չյարգելով նոյն խոստումը՝ ամոր դէմ պակասած ըլլան։

— Պոսնոսէրայի մէջ փետրուարի 21ին ամենամեծ դէպք մը պատահեցաւ։ Աւստրիայի կողմանէ հոն եղող ընդհանուր հիւպատոս Պր. Սեմանասքուվիչ ձիով պրծնելու եկած ու. քաղաքէն կէս ժամ հեռացած էր. երբոր Մուսիւմա փաշայ լսուած խանին մնոիկցաւ նէ, իր ձիւրը ներս խաբեց ու ինք ոտքով կ'երթար նեղ ճամբու մը վրայէն, որ հարկ. մարդու կամ՝ ձիու մը կը բաւէր, որովհետեւ ճամբուն մէկալ մասին վրայ լիքեր մը աւելի բարձր ձիւն եւ կամ հալած ձիւներու լճակներ կային։ Այն ատեն ոստիկանութեան մարդիկներէն թահիր անուն մէկը ձիով դիմացէն կու գար, որն որ իր ձիովը ձիւնէն վրայէն երթալ չուզելով՝ ձին շտապ հիւպատոսին վրան կը քալեցընէր։ Հատի Պր. Սեմանասքուվիչ իր ձեռքն ունեցած վրանակոնը (սուրիկատը) ձիուն դլուխը դարձնելով՝ կենդանին մէկդի գնաց ու սկսաւ ձիուն վրայէն քալելով յառաջ երթալ։ Ան ժամանակը ձիուն վրայ նստողը պրպտանալով՝ նախատական խօսքեր ըսելու սկսաւ եւ կը կրկնէր թէ իր մարմնական կրնն իրեն հրաման չտար քրիստոնեի մը ճամբայ ելլալու, բայց երբոր հարցուց եւ իմացաւ թէ Աւստրիայի (Ազգին) ընդհանուր հիւպատոսն է, անմիջապէս ձիէն վար իջաւ, զհիւպատոսը բռնեց պատկիցուց եւ իր դաւազանովը սասսիկ կը ծեծէր։ Հիւպատոսը կը պատաս ու իր վարդացաւորը (դաւազանը) օգնութեան կը կանչէր, որն որ, ինչպէս նաեւ ուրիշ անցաւոր մը զինքը նոյն խնդիրէն ազատեցին ու նոյն բռնութիւնն ընող անձը քաղաք տարին։ Ասիկայ Պոսնիայի ընդհանուր կուսակալ Խուրշիտ փաշան յսնելուն պէս՝ նոյն չարագործը բռնել տուաւ, ինք զինք ամէն հատուցումն ընելու պատրաստ ցուցուց, եւ. թէ ինք ու թէ քնամի. փաշան իրենց անմիջական օգնականները խառնեցին՝ իրենց դաւը յայտնելու համար։ Հիմայ կը հաստատուի թէ նոյն չարագործը շղթայի զարնուելով՝ Պոլիս խրկուած ըլլայ։

— Դաղղիայի դեսպան Լաֆալէթի մարդիկը ճամբայ ելած՝ վերհասան կայսեր իր հրաժարական ազդիրը տալու համար ներկայանալով՝ շատ մեծ պատուով ընդունուեցաւ։ Իր վերջին դեսպերուն վրայ Թրեսսի լրագիրը հետեւեալ ծանութիւնները կը դնէ։ Վեհ. կայսրը նորահաստատ Մինիստրներուն շքանշանին (Նէշանի Մէճիտէյէ) դարձերն անձամբ կախեց անոր վրայ։ Աս առաջուան ատեն Լաֆալէթի նաեւ. Լատիններու համար դատ ու պատշաճ գերերդմնոցի մը եւ. միանգամայն երկար Լատինական եկեղեցի Տրատիսն, Սատան եւ Տիարպէքիր քաղաքներուն մէջ շինելու հրաման տուեր է։ — Լաֆալէթի Հելլենատեսին (Զանգ Գալէֆէն) անցնելու ատեն անպատժաւորեան մը հանդիպեր է։ Հելլեսպոնտոսի բերդին հրամանատարը թող չէ տուած որ Լաֆալէթի նաւն անցնի եւ միանգամայն գնդակոծելու սպառնացեր է։ Պարզիկը հրամայեր է որ կենան ու այնուր մարը մնանէին եւ ոչ անցնիին երթիան, որն որ հիմնական օրինաց դէմ է։ Երբոր աս ատեն նաւը քալելու սկսաւ նէ, բերդէն նախ միայն ատրելու. համար թնդանօթի արձակեցին, մարդիկը դարձեալ դադրեցուցին մեծ դժուարութեամբ։ Ինչ որ նաւը յառաջ քշեն։ ան ատեն իրար լեցուած թնդանօթի մը արձակուեցաւ։ Հիմայ կ'ըսուի թէ ասոր վրայ Բարձրագոյն Դրան քանքաս ըլլայով՝ հրամանատարը վար առնուած ըլլայ։

— Լայնինկէն կամը կառաջնորդէն երկրէն քանի մը օր հաքը, այսինքն Մարտի 1ին Պոլիս հասաւ Ռուսիայի կողմանէ արտաքոյ կարգի դեսպան Մենշիքով իշխանը քանի մը երեւելի անձանց ընկերութեամբ։ Երկրորդ օրը Ռուսիայի դարձակատար Պր. Օզերովին եւ իր ուղեկիցներուն հետ բարձրագոյն Վեհերին ներկայացաւ եւ գեսպանական աստուածեանց սովորական կանոնէն ուչ զատնելու. զարտուղութիւնովը մը՝ արտաքին գործոց պաշտօնեայ բարձրագոյնի. Գաւառ էֆէնտիին հետ տեսութիւն չունար։ Շատերը նոյն բարձր պաշտօնեայն վերջին հրաժարելուն պատճառ ան կը համարին։ Իր զայստեան նպատակին վրայ պաշտօնական կերպով բան մը հրատարակուած չէ, սակայն շատերը կը ենդնին թէ Պոլսոյի եւ Վարշաւայի երկիրը ղրկելով պահելուն համար հաստատուած ուղեկիցներ ուղարկուեցաւ եւ ասոնց տեղերուն վրայ եկած ըլլան գլխաւոր խնդիրները։ Ասոնք բոլորը թէ Եւրոպա հասած էր. մէյ մ'ալ Մարսիլիայի հեռագիրը (որն որ յաճախ անգամ ստնիմն ըներ հանած է) հանրաւ մը տարածեց թէ Բարձրագոյն Դուռը Մենշիքովի իշխանին վերջնագիրը մերժած եւ Գաղղիայի ու Անգլիայի միջնորդութիւնը խնդրած ըլլայ։ Ասոր վրայ Փարիզի ու Վիէննայի մէջ տատկներուն եւ արժեքներուն (Effets, աէրութիւնաց պարտամուրհակները, թանկ սատակ, բաժնորդական ընկերութիւնաց թղթեր եւայլն) գինը մէկէն ի մէկ շատ վար իջաւ։ Գաղղիայի ու Անգլիայի նաւատորմիղներուն պատուէր դնաց, որ պատրաստ կենան դէպ ի Ծերմակ ծով ճամբայ ելլելու։ Վերջի գեսպանները (Սիթրէթ. Փրիմի էէնիմիկ) հաղորդեցին ճամբայ ելան, ինչպէս նաեւ Գաղղիայի նոր դեսպան Պր. տը լա Բուր. Բայց վերջին ելեթատարաւ ատոր իմացուցաւ թէ աւարտին լուրը վաղվաղոտութեամբ տրուած, ուստի եւ. անհիմն է եղեր, եւ թէ ամենայն ինչ խաղաղ վիճակի մէջ է, խնդիրներուն խաղաղութեամբ լուծուելուն հաստատուն յոյս կայ, շիտճութիւնն ծագելու. ամենեւին վախ չկայ, մանաւանդ որ բարձրագոյն Բիրոմի փաշայն այս ջորրորդ անգամ արտաքին գործոց պաշտօնեութիւնը վրան առնելով՝ խնդիրը լարեկամութեամբ լմընցընելու շատ մտադրեալ է։

— Կ'ըսուի որ Պոլսոյ դրամատունին խնդիրն ալ կարգաւորուելու է։ Ընդհանրապէս յանձն առեր են հարկաւոր եղած դրամագլուխը կանխիկ տալու։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Պարսկաստան կառավարութեան վրայ Թեհրանէն եկած լուրը կը ծանուցանեն որ Մահմատ Միրզա իշխանը մասնագ հրատարակութիւնը եւ Ռուսաց կայսրական պետանն ալ զինքն իրրեւ թագաւոր ազնուներ է։ Իսկ Սպահանէն կը գրեն, որ Ալի Մուհամմատ խանը կամ ապստամբ Պոլոյիսարներուն գլխաւորը դերի բռնուեցաւ եւ. Պեղուճներուն շատ իսաներ ալ թագաւորական կառավարութեան հետ միացան։ Ասկից զատ կառավարութեան լրագիրը նոր հաստատուած ուսումնարանին վրայ լուր կու տայ։ Թեղանոմիտիկ. գրաց դպրոցը, որուն մէջ Երեսիկ աստրիական թեղանոմիտիկ գրաց վերջի պաշտօնակալը, Միրզա Զաքրի թարգմանէն օգնութիւն գտնելով՝ ուսում կը որոշիցնէ։ 26 ուսանող ունի, որոնցմէ 6 հատն արդէն ուսման ընթացքը լրացուցած են։ Նոյնպէս ձիավարութեան դպրոցին մէջ 5, եւ պատերազմական դպրոցին մէջ 20 ուսանող կայ, աս երկու դպրոցներն ալ աստրիական պաշտօնակալի մը ձեռքն են, որուն յանձնուած է միանգամայն 300 հնդեկոյ վաշտի մը կարգաւորութիւնը, իսկ Ընարքի Աստրիացին ալ իրեն թարգման արուած է։ Նոյն կերպով բժշկութեան, եւ օրինի դիտութեանց դպրոցներն ալ Աստրիացոց ձեռքը յանձնուած են։ Հոս աս դիտութիւններուն հետ մէկտեղ կը որոշիցուին թեւաբանութիւն, գրամշաղ. (Աբէնդա) երկրաչափութիւն եւ աշխարհագրութիւն. ասոնց մէջ բոլոր ուսանողք կը մարժին, իսկ բարձրագոյն թեւաչափութեան (Ռիթ-Շիկայի) մէջ միայն 12 հոգւոյ չափ։ Աս վերջին հինգ ուսանց դասատու է Հայոցի Պր. Արեգոմ Միրզա։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Պոմպայ, փետրուարի 12։ Պիրմանիոյն երկրին մէջ մղուած պատերազմին լուրը մինչեւ Ցուսարի 26 կը հասնին եւ աս լուրն ալ կը հաստատեն թէ Աւայի մէջ ապստամբութիւն եղած ըլլայ եւ թագաւորն ալ Անգլիացոց հետ հաշտ մնալ ուզելուն համար՝ վար առնուած է իր եղբարմէն ու

* Աս անուան ծիրը լսանելով՝ ոստիկ դրին, իսկ գերմաներենին մէջ դրուած է Mogiptsch (Մոգիպտշ)։

անոր հետ միացած կողմնակիցներէն։ Բայց դեռ բոլորովին սոսկալի բան մը չկայ։ Ընդհանրապես ասելու է Հնդկաստանի յուզիչներուն մէկմէկու հակառակ խօսքեր կը խօսին։ ոմանք կ՚ըսեն որ իշխանութիւնը թագաւորին ելքայրն առած է, ոմանք ալ՝ թնկած թագաւորին պաշտպանեան։ սակայն ասոսկալի է որ Անգլիացւոց կողմանէ Ասիոյ բնակիչներուն մը դնոց, որուն ասպնջականն է կուսուին ղօրապետը։ Բնակիչներն մէկէն օրէ օր թշնամիները կը մերժուին։ Նուիրական ծովակալը նոր անցքը բռնելով, հոն ամենուին մարդ մը չկորսնցուց, նոյնպէս Սիթէլ զօրապետն ալ, որն որ Ցունուարին առջի օրերը Մարդասպան նկած էր, քիչ աշխատութեամբ իր արշաւանոց վանքանին հասաւ, որովհետեւ Թեղանոնի արձրկելու սկսէլն ետկս, թշնամին իր պատնէշները թողուց փախաւ։ Հիմակ աւազակ մը հալածելու կ՚աշխատի, որն որ Տնեսպուհի ջուրերուն քովերն աւազակութիւն կ՚ընէ, եւ ասա գործքիս համար հարկաւոր եղած նաւերուն առաջնորդող գտուած է՝ պիրմանիներուն յառաջանալ վերին ծովակալը։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նիւ Եորկ, Մարտի 3։ Ամսոյս կէսն Վաշինկտոն փիրա զօրապետը դահերկց գնելու հանգիստութիւնը մեծ փառաւորութեամբ եղաւ։ գրեթէ 40,000 հանդիսատես կար։ Դահերկցուն խօսակցութեան գլխաւոր խնդանները յայտնի են։ Պէտք հայրենիքը վերակիր մարդկութեան նկատմամբ մինչեւ հիմակ իր պարտքը կատարած է։ ոչինչ է յարատեւել եւ վճռակցութեան յետոյ՝ չէ թէ միայն խօսքով, այլ նաեւ գործքով ալ ուղղել ան ամենայն՝ որոնք մեր ազատութեան կը բաղձան։ Ան երկիրը՝ որով կը վախցուի թէ մեր տերութիւնն աւելի տարածելով, երկիրներուն թիւն աւելցնելով եւ բազմութիւնն աճելով, կրնայ մեր երջանկութեան կամ ժողովրդեան վտանգաւոր ըլլալ, յուցուեցաւ որ անհիմն բան է։ Իմ քաղաքականութիւնս պարզութեամբ պիտի շնորհի։ Արդէն յայտնի բան է որ մեր դիրքը մեր իշխանութիւնէն դուրս եղած քանի մը առացուածներ հարկաւոր կը տեսնէ, թէ մեր տնտեսական ապահովութեան եւ իմ աշխարհքիս ապագայ խաղաղութեան ու առեւտրոյ համար։ Սակայն եթէ ան առացուածներն ընելու ըլլանք, պէտք եղանակաւ մը պէտք ենք ընել՝ որ ազգերու իրաւանց ու դաշանց համաձայն ըլլայ։ Մեր պատմութիւնն ապշաւորոց նկարագիր չունի։ մեր դիրքն ու կոչումը կը յուցնէ մեզի որ պէտք ենք բոլոր ազգաց հետ խաղաղութեան ու բարեկամութեան մէջ մնալ։ Իմ վարչութիւնս՝ մեր ժամանակագրութեանց վրայ ամենեւին արատ մը պիտի չձգէ, եւ. մեզի քաղաքացի սեղուղոնիներէն մեկուն այնպիսի մեկ գործքն անպատիժ թող պիտի չարուի, որն որ քաղաքականացեալ աշխարհքիս առեւանին առջեւ չիկրնար կիրարով մը արդարանալ։ Մենք մինչեւ հիմակ Եւրոպայի ազգաց քաղաքականութեան խառնաշխոհութենէն անկախ մնացած ենք։ Եւրոպայի պատերազմները, կործանումներն ու երկիրները մեզի չդպան։ Ա դէպքերն Եւրոպայի մէջ ամիսուած ըլլալով՝ մեր վրայ ուրիշ ազդեցութիւն չեն կրնար ընել, բայց եթէ այնչափ՝ որչափ որ ընդհանրապէս մարդկութեան վրասկից ըլլալու համար հարկաւոր է։ Իմ զինուորական կարճ ընթացքս ինծի սորվեցուց որ Ամերիկայի համար հատատուն մեծ բանակ մը աւելորդ բան է եւ միանգամայն վտանգաւոր ալ կրնայ ըլլալ։ ասոր համար վարչութեան ընթացքին մէջ, պաշտօնատարներ գնելու առեն՝ կանոնս ուղղութիւնն ու անտեսութիւնը պիտի՝ որ ըլլայ։ պաշտօնս ի գործ գնելու առեն՝ ամենեւին անձնական նկատմամբ ընելու բան մը չունիմ։ զոր օրինակ անոնցմէ պարտաւորութիւններս լուծել, որոնք տալ եւ ինծի եղած խնդանաց վրայ մ՚առնել։

ՊԵՆՔԱԼՈՒՔ

Ընդհանրապէս եւ. մանաւորապէս Լոնտոնէն ան տարաձեռնի բազմաթիւ բանուորներ ու արուեստից տարներ (նաւթ-ներ) դաղթեցին, որ հիմակ անոնց պակասութիւնը հոն սաստիկ կը զգացուի։ Ցան մէջ բիչ մը նորոգութիւն ընելու, ջուխտ մը կոշիկ շինել տալու համար շարաթներով մարդ պիտուկրտ եւ. սպասելու է։ Պորտոլէքը չափազանց բարձրացաւ, զոր օրինակ կահարդ (տոպրոմոնդ) մը իր սաստրին դրեթէ կէս ագեռին աւուրչէք վճարելու է։ Նոյնն սասարանները ալ մեծամեծ կերտարաններու (ֆոպրէֆէնէրու) մէջ կը բանին, որանց մէջ թիկնոց, առնագլուխ, կօշիկ, կոհ կարասի, կղզակ, ձերմակեղէնք եւ ուրիշ ասոնց նման բաներ հալարանելով կը շինուին ու Աւստրալիա կը խաւրուին, վասն զի հոն ալ բոլոր բանուորները թող տուած գաղտած են ոսկի հանելու։ Եւ թէպէտ ան կերպով ապրանքներուն գինը Եւրոպայի մէջ եղածէն հարիւրին երկուհարիւր աւելի է, պատ ամենայնիւ գրպանը ոսկիով լեցուն դարձուցեալ ոսկիայ շատ չի հոգար, բայց Անգլիացի գործաւորը մը համար խիստ մեծակշիռ դարարագ մին է։ Անոր համար Բրիտանիայի կերտարանապետներն իրենց մեսագրութիւնը բոլորովին հոն դարձուցած են. տարին շրջանի խաւրուած ապրանքներուն սարսափելի չափը ստուգիւ առասպելական բան մը կ՚երեւայ։ Դեռ ան օրերս միայն Հոլլովէի համբաւաւոր դեղահաբ (Holloway's Universal pill, ամէն բան բժշկող հաբ) բնուած նիւթէն երկու խոշոր սայլի բեռ Աւստրալիա խաւրուեցաւ։ Որովհետեւ. հոնանալայ մարդիկներուն մեծ մասը յանկարծակի փարթամացելով՝ կը սիրեն սատիկ մեծ ուտել, դրեն որ յառաջագոյն իրենց ազգատ վիճակին մէջ դոյզ երբեք չէին ճաշակած, եւ. իբր թէ իրենց յառաջուան անկեղծ զրկանքն վնասը հանել ուզելով՝ ամենեւին չափ չեն պահեր։ ասով տեւական անմարսողութիւն մը կը սասնան, եւ վերջն ալ անկեղծ բժշկելու համար Հոլլովէի եւ. Թորրիսնի գեղահատերէն սասն ու քսան մէգանդ կուլ կուտան։ Աւստրալիայի սիրական հարստութիւնը կատարեալ ըլլալու. հաստատ՝ Պամբուրգի արեւմտեան կողմը Յոփիր (Ophir) բնուած անունը նեռ. դահար (ոսկիի. քար) կը գտնուի։ Գեղագիտի տեղակալ պր. Թոմաս Միլէզ՝ որ հոն նոր հարաւային Ուէլզի ընդհանուր տեսուչն էր, մնաբեր Աւստրալիայէն Անգլիա դառնալով՝ հետը 3/4 կերպաս ծանր ոսկեմանդ մը բերած էր, որ յիշեալ տեղէն եկեր է եւ. սիրուն ձեւ ու մարդուր պարծաւութիւն մ՚ունի։ Ինք առիկայ ընծայ ըրաւ Լոնտոնի գարձական երկրաբանութեան խանդարանին։

Հոսմ՝ քաղաքին նոր եղած վիճակագրութիւնը վերջին երեք տարիներուն մէջ նոյն տեղոյ բնակչաց թիւը հետեւեալ կերպով կը դնէ. 1850ին կար 34 եպիսկոպոս, 1240 քահանայ, 1892 կրօնաւոր, 1467 միաբանուհի, 321 քահանայացու աշակերտ, եւ ընդհանրապէս 170,824 բնակիչ։ 1851ին մի եւ նոյն բաժանումները յայտնի թուով էին 34, 1314, 1548, 1696, 413, 172,382, իսկ 1852ին էին 29, 1288, 2092, 1698, 537, եւ 175,838 բնակիչ։

Լոհեմիայի Ֆրիպլոնտ քաղաքին մէջ մնուերս պատահած հրդեհին վրայ լրագիրները քանի մը մասնաւոր դէպքեր կը պատմեն։ Քաղաքացւոյ կին մը ուսն մէջէն մէկ քանի կտոր ոսկեղէն ապառելու զլուխած ը ըլլալով՝ իր երեխեւկին սառնը վրան կոյծերու առնակ սատիկ ոնձրեւ մը տեղալու սկսաւ, որ իր ղգեստները բռընկեցան։ Ինք ան մնալուս վրանդին վրայ տարափելով պրծնելու ուրիշ ճար մը չկրնայաւ մնաձել, բայց երկեկ քաղաքին հոն մնա եղող խրատը (Ինդիէ) նեռուիլ, որուն մէջ բաւական ջուր կար։ Սակայն մեկէն ի մեկ այն հրայրն տարուելեն սառուցի պէս պաղ ջրին ցրտութեան անցնելը վրան անանկ գէշ ազդեցութիւն մ՚ըլաւ, որ իր ջիլերը բոլորովին ընդարմացան ու վայտ կտրեցան։ Մեկ ժամ ասանկ խնդճ վիճակի մէջ անօգնական մնաց։ Ուրիշներու անյարգնեղուն մեկը նոյն կնոջ կէս խղդուած ձայնով օգնութեան կանչելը լսելով՝ ցատքեց, յառաջ դնաց, զանիկայ բռնեց, հանեց ու մնաւոր տուն մը տանելով՝ յանձնեց, որ մարդասիրութեամբ կարելի եղած դարմանք նոյն դրժբախտին ընեն։ — Դաեւ ան արտաքոյ կարգի դէպքը կը պատմուի, որ նոյն կրակը բռընկելու առեն՝ տեղոյն ամէն բնակչացը վրայ վերջին սոսկումի սոսկում ու զարհուրանք մը կը բերէ։ Բայց նոյն իսկ սոսկայ երկու հոգեմաք հիւանդներուն շատ զարմանալի բերելով՝ իրենց բժշկութեան պատճառ կ՚ըլլայ։ Ասոնցմէ մէկը, որ մնհուան անկողնի մէջ պառկած էր ու գլխուն վերեւը մեռելոյ ճրագը վառած, առջի անգամ հրդեհին լուրը լսելէն ու սարսափելով ցատքելն նեռ՝ հիմայ բաւական առողջ կը պարտի։

Լոր հոշեներէն կ՚իմացուի որ Լոնտոնի ապահովողն պալատին մէջ 6,039,195 հոգին միայն թեթեւ ուտելիք ու զովարար ըմպելիք դնելու համար 906,693 արծաթի ֆիորին տուեր են։ Նոյն իրաւունքը վարձքի տալու համար ուծրդի (ռեշոթ) հոնտէ-ցաւ նէ՝ պր. Ըռ-եէր Ե- ընկեր 66,000 արծաթի ֆիորինի չափ ստակ վճարելով՝ իրենք փարձեր էին։

Պուղերու դէպք մը Միւնքենի մէջ շատ զարմանք կը պատճառէ։ Քանի մը դող հոնանելոյ մնալաճառի մը խոզարանը մնան, եւ հինգանի խոզի մը գլխաք (պոռոռ) կարելցին ու Եղան գացին։ Մեկ քանի օր եռքը դարձեալ նոյն անկմութիւնն ընելու. մնալ-քով յիշեալ խոզարանը մնան, ասկայն ան անգամ սխալանքն մէջ 18 հատ ալ մայր խոզ կար, որոնք ան օտարականները տեսնելով խրտեցան ու գրգռեցան, եւ կատաղութեամբ անոնց վրայ յարձակելով՝ սկսան չարաչար խածնել։ Բոլոր ախոռին մէջ զարհուրելի գոչում ու վայնասուն մը փրթաւ։ եւ մարդիկ վազեցին եկան, բայց խոզերը զարկէն բաժնելիամ անոնց ալրանները խածուած մնին հանել անկարելի ըլլալով՝ պէտք եղաւ երկաթ խող մարթիլ, որ ան եղանակաւ խածուած մարմիններէն զատուին։ Հիմայ դողերն ալրամելի վիճակի մէջ հիւանդանոցը կը գտնուին։

Ընդհանրի խարհրդանոցին տուած հաշուին նայելով Անգլիայի մէջ 1849ին 42,098,126 լիրա սոկերքնի ծխախոտ ու. քիթախոտ մտած է, 1850ին՝ 35,162,099 սոկերքնի, իսկ 1851ին՝ 31,049,654, եւ ան տարւոյն առջի քառորդին մէջ 2,541,011։ Ասիոյ տերութիւնը 1849ին՝ 27,480,666 սոկերքնի մաքս տուած է, 1850ին՝ 27,538,104, 1851ին՝ 27,853,253, իսկ նոյն տարւոյն վերջի քառորդին մէջ տուեալ մաքսը՝ 7,343,540 սոկերքնի է։ Ա հաշուին մէջ գլանկիներուն (սիգարներուն) հաշիւն ու մաքսը չէ հանուած։

Վարդենիի բանակը հոսմ դալէն ետեւ՝ իրենց մէջէն գիտունները զանազան ուսումնական քննութիւններ ընելու պատգիցան։ Պր. Ռոզէ (Rozet) իր մտադրութիւնը գլխաւորապէս դարձուց Տիբերիս գետին բերանը տարբեր տարի աւելցող ցամաքին վրայ։ Հուանայեցւոց պետութեան բան հին տանիր Ոսիա քաղաքին պարիսպն անմիջապէս նոյն դեսի բերանին ու ծովու եզերայը քովն էր, իսկ հիմայ յիշեալ քաղաքին աւելորակը 4500 մետր հեռի է ան տեղէն։ ուր Տիբերիս ծով կը մտնէ։ գետաբերանն ալ աւազով լեցուն է եւ նաւարկութիւնը կարելի չէ՝ ծանծաղ տեղերուն պատճառաւ։ Դեռ. այն նուազանգիտաը, զորն որ Դանայ կոչսրը՝ Ասիա քաղաքին նաւահանգստին տեղը բռնելու համար՝ 4000 մետր հեռաւորութեամբ արեւմտեան կողմը շինել տուած էր, հիմայ ծովէն 2500 մետր հեռաւ ճահիճ մնն է։ Պր. Ռոզէին հաշիներուն նայելով՝ 1662 տարիէ ի վեր Տիբերիս գետին բերանին առջեւ ալեգլեգ երկիրն ամեն տարի 3 մետր եւ 9 հարիւրորդամետր կ՚աճի։

Միլանի մօտ Մոնցա քաղաքին վարժարանին մէջ բնագիտութեան դասատու Հայր Յովհ. Մկրտիչ. Քավալիերի՝ եղիպտական լուսով շատ յաջող փորձ մը ըրաւ, պարզելն խիստ մշուշ եղած առեն նիկոպական մարդկոցներուն այն տարիճանի յատակ ու սատիկ ոյժաւորութիւն մը տարածեց, որ 1200 ոտնաչափ հեռու տեղ կեցող մանրագիր տպագրութիւն մը դիտակով որոշ կարդացուեցաւ։

Պ. Մոյիլնալ՝ Պրիսսել քաղաքին մէջ 12—13 ֆիլանք արժող միրարուժական գործիք մը հնարած է, որն որ իբրեւ տպրուկ կը գործածուի, եւ գրեթէ աս նորահնար գործիքին ծառայութիւնը նաեւ տզբրկէն աւելի ազէկ է, որովհետեւ. մէջտ կը բանէ։ Պրիսսելի հիւանդանոցներու. մէջ եղած փորձերը շատ ազէկ յաջողած են։

Լոնտոն ամեն օր 3000 հատ ֆաչ (ֆիպ-ս) կը բանի, որոնց ամեն մէկը վրայէ վրայ հաշուելով՝ տարուան մէջ 300 կամ շաբթուան մէջ 2000 հոգի կը տանի կը բերէ, ուստի ամենը մէկտեղ մէկ շաբաթուան մէջ 6 միլիոն մարդ կը կրեն, որն որ 300 միլիոն կ՚ընէ տարուան մէջ։ Ա հատաֆաչերուն արժէքը 962,000 լիրա սկերքնի կը հատարուի։ Բնենցմէ 11,000 մարդ զրաղմունք կը դտնէ, որոնց 6000ը կատարան է, 3000ը ձիապարման եւ. 2000 աս կամ ան կերպով գործողներ։

Լայնչ լրագիրը Նոր Եորկէն Ցունուարի 12ին գրուած հետեւեալ ծանօթութիւնը կ՚առնէ։ Նոր Եորկի մէջ տիտանեան երկաթուղի մը շինելու մտածմունք կայ, որուն համար ընկերութիւն մը գրուած է։ Ասիկայ 100,000,000 տալար գրամագլուխ ժողվելով՝ Միսիսիպիէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոսին եզերքը շոգեկառքի ճանապարհ շինել պիտի՝ որ ասոյ։ Առաջին 600 մղոն երկաթուղին արդէն ան Ալբրիոն մէջ պիտի՝ ակսի ու. 5 տարուան մէջ բոլորը պիտի ըլլայ։ Երկաթուղւոյն քով նաեւ հեռագրական թել ալ պիտի՝ հատատուի։ Հարկաւոր արտօնութիւնները ձեռք բերելու համար արդէն ընկերութիւնը Նոր Եորկ քաղաքին ծերակուտին դիմեց։ Ա հատարակ կ՚ենթադրուի, որ ան առաջարկութիւնը թէ նոյն քաղաքին ծերակու-

տէն եւ. թէ բոլոր Աֆրիկեան տէրութիւնոց ազգային Ժողովէն յօժարութեամբ կ'ընդունուի։ Շատերը նաեւ կը հաւատան, որ ժամանակաւ ասոնց ինկերութիւնեան բաժնագիրներուն լաւ հասոյթ պիտի՝որ բերէն։

Պր. Պաւուսէլ աս հանճարեղ գիւտարարութիւնն ըսած, որ արծաթի մէջ հազարերորդ մասէն միայն վեց մաս երկաթ, կապար ու նիկել, այսինքն 0,0035 երկաթ, 0,002 կապար ու 0,0005 նիկել խառնելով, արծաթին անառարձանի կարծրութիւն կը տայ, որ դրանակի շեղոյ (կարելու երկաթի) ու խարոյց ալ կրնայ շինուիլ ու գործածուիլ։ Ա՛ս խառնուրդը նաեւ կ'անցնի է։ Իսկ եթէ աս նիկելը մեռաստանի երկաթի, կապարի ու նիկէլի հազարերորդ մասերէն երկ'երկու հաւասար մաս արծաթի մէջ խառնուելու ըլլայ, բաղադրութիւնը շատ աղանդելի կ'ըլլայ։

Լեղգիոյի Լիւգդիւն կամ Լիւժ՝ քաղքին հրացանի կերտարանները ինչպէս բաղմանիւ հրացան շինելն ասկից կրնայ իմացուիլ, որ 1852ին հանեցին օրսի եւ զարդարուն հրացան 234,577, ատրճանակ 105,033 ջոկոյ, ցինուորական հրացան 58,005, որոնց ամէնը մէկտեղ կ'ընէ 398,215, եւ ասոնք միայն քննուած ու ադեկ շինուածներն են՝ առանց համբերու պէսպէսի հրացաններն ալ, որոնք՝ պակասաւոր գտնուելով՝ ետ ձգուած են։

Յունուարի 31էն մինչեւ փետրուարի 2 Լոնտոնի մէջ անանկ մեծ ձիւն մաղեր, որ պէտք եղաւ բոլոր ցորենկուան առաջներն ալ կացի կանխեցնելը տներու եւ փողոցներու մէջ վառել, ինչպէս նաեւ կառքերն ու նաւերն ալ իրենց գիշերուան կանխեցնելը կը կախէին։ Բայց սակայն կը լսուի որ թէ փողոցներու մէջ եւ թէ թէրմի գետին վրայ խնէ մը, թէպէտ ոչ այնչափ երկարի, ձմեռոգութիւններ պատահելու են։

Վարիզի մէջ Ռիշլիէօ փողոցին սնկիւնը մարդու պատկեր մը դրուած է բնական մեծութեան։ ասիկայ յուսոնկայ կամ Ցոգերատպ գործով առնուած է ու ատոյին կենդանագիրն է, որ աս մեծութեամբ նոյն կազմածը հանած ըլլայ։ Լատուներկրութեան աս աքանչելիքը բոլոր օրուան մէջ հազարաւոր մարդիկ ընդանարաց կը դիտեն։

Ալ Լեհնոյի ու իր արուարձաններուն մէջ 1852ին 5227 հարսնիք է եղեր, 21,764 ոլոյ ծներ ու 19,096 մեռած մեռեր։ Լոնկայ 1851ին հետ բաղդատելով՝ անկից 203 հարսնիք, 618 ծնած տղայ ու 453 մեռնող անձ աւելի կ'ուռնեն։ Թեռաժնեբուն մէջ կայ 4 հոգի 91 տարուան, 8 հոգի 92 տարուան, 4 հոգի 93 տարուան, 2 հոգի 95, 6 հոգի 96, 2 հոգի 97 եւ կին մը 104 տարուան։ — Ալիենոյի ալքեպիսկոպոսական թեմին մէջ կայ 1,057,723 հոմէական կրօնաւորկէ եկեղեցոյ հաւատացեալ, ասոնց ամենուն վրայ 1 ալքեպիսկոպոս ու 1 սգնտական եպիսկոպոս, 590 ժողովրդապետութիւն, 730 աշխարհական քահանայ, ուսանող դասատուութեան եւ զանազան պաշտօններու մէջ եղածները չհամարելով՝ միայն հոգւոյ հոգ ունեցող կրօնաւոր քահանաները 528։ Իսկ առանձին Ալիենոյի մէջ 30 ժողովրդապետութիւն (10 քաղքին եւ 20 արուարձաններուն մէջ), 37 վանական եւ ուրիշ եկեղեցի, 190 աշխարհական քահանայ, 226 կրօնաւոր քահանայ, 126 դասեցի քահանայ, 417,366 հոմէական ուղղափառ։ Իսկ կուսանաց վանքերուն մէջ որոնց մեծ մասն աղջկանց կրթութիւնն ու մէկ մասն ալ հիւանդներ դարմանելու կը գրաղի, ամէնը մէկտեղ 331 անձ կայ։ ասոնք են Լոյիսաբեթեանք, Սալեսեանք, Ուրսուլեանք, Դպրոցի քոյրք եւ Ողորմած քոյրք։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պարսկական մը Լեհաստանի Հայոց յարաբերութեան վերաբերեալ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ դաղթող մեր նախնի ազգայինները քաղաքական մեծակշիռ գործառնութեանց, առեւտրական յաջողութեանց ու հարստութեան կողմանէ շատ երեւելի ժամանակներ ունեցած են պոլսեւ այլ երկիրներու մէջ։ Ընդհակառակ է որ Լեհաստան այլ եւ այս կերպ տարբերութիւններուն խիստ նշանաւորներէն մէկն եղաւ անոնց համար։ Իրենց հոն ունեցած բոլոր ազգ եւ գերդիրը տաւելի դիտնալու եւ շատ օգտակար մնացուցիչներուն նիւթ ըլլալու արժանի են։ ուստի՝ որ ասոնց գոնէ գլխաւորները տեղ մը պահուած չեն, այլ միայն ըստ պատահմանի ու երբեմն զատ զատ կը գտնուին։

Ընդհանրապէս դարուն մէջ, այսինքն 1060ին Հայք աս կողմերը կ'երեւան, ինչու որ Ռուսաց նոյն առնուազն Գեմետր Զուզ տնուն իշխանն ու գունքոր Հայերն (Հաւանական է որ Իրիմու նրկիրներէն) օգնութիւնն կանչած էր՝ Լեհերուն դէմ ունեցած պատերազմին մէջ։ Ինք առանձին հրամաքակով մ'ալ մեծամեծ աղատութիւններ տուաւ Հայոց, նաեւ Քիւմի մէջ գտնուելու եւ իրենց ուզած տեղն երթեւեկի ընելու իրաւունք։ Քանի մը նշանաներն անարիրայ կը ցուցնեն թէ Հայերն ալ իրենց կողմանէ աս իրաւունքն ի գործ դրած ըլլան, ինչու որ իրենք նոյն ատենները Քիւմ քաղքին մէջ ապրելու՝ Բիւզանդիոնի շինած եկեղեցի շինած են, որն որ մինչեւ մեր ժամանակները մնացած էր եւ որմէ կը տեսնուի թէ նոյն ատեն հոն Հայոց չափաւոր բազմութիւն մը կը գտնուի։ Հաստատութիւն մը կը բնակի եղեր։ Ա՛ս ամէն պատմութիւնները Յովհաննոս Լեհայի ուշադրաւոր վարդապետը, որ անցեալ դարուն սկիզբները կ'ապրէր, հին վկայագիրներէն ու նոյն իսկ Զուզ իշխանին Հայապրկիներու համար տուած հրամանագրէն առնելով՝ իր տարեգրոցը մէջ կը նշանակէ։

Հայոց բուն Լեհաստանի մէջ բնակութիւն հաստատելուն ճիշդ ժամանակը իմանալ տեղ մը չենք գտներ, բայց 11երորդ դարէն ալ շատ աւելի չենք ելնար։ Վասն զի Լեհաց եկեղեցին մէջ ի սկզբանէ ի վեր միայն երկու վիճակի մարդիկ կային, այսինքն Հոռոմեր աղանդեալ եւ Ռոմայ՝ Հռոմայ՝ Ռոմ՝ Ռոմ՝ ֆոնոսոր ընդունող։ իսկ երրորդ միճակի մարդիկ, այս ինքն Արեւելեան ու վանական դասակարգ, որոնք քաղաքակիրթ ազգի մը կամ տերութեան մը բուն էական մասն են, գրեթէ չկային իրենց մէջ։ Ա՛ս պատճառաւ Լեհաց իշխանները միշտ կը ջանային, որ գոնէ դրսէն նոյն վանականի համար մարդ բերեն, եւ. Հայոց ժրութիւնը, ուսումնասիրութիւնն ու անկեղծ հաւատարմութիւնը տեսնելով՝ աւելի անոնց պատճառութիւններ եւ առանձնաշնորհութիւններ յատուկ մուրհակներ տուին, որպէս զի գան Լեհաստանի մէջ բնակին, իրենք վանականին ու եկեղեցին ալ արուեստներն ու վանականութիւնը ծաղկեցնեն։ Ամէն տարակուսէ զատ է, որ Հայերն ալ աս թագաւորական շնորհներուն յորդը ճանչնալով՝ մէկ կողմանէ իրենց պատուոյ, փայլուն եւ համեստ վարմունքովը ցոյց տուին, թէ նոյն շնորհներուն եւ անոնցմէ աւելիներուն արժանի են, մէկալ կողմանէ ալ իրենց անխոնջ աշխատութիւնը քիչ առեւտուր մէջ մեծամեծ դանձերու տէր եղան, որպիսի հարստութիւն Հայերը միայն յաւաջադոյն քանի մը տեղէր ունէին։

Լեհերուն տարեգրութիւնոց մէջ պատմուած հետեւեալ դէպքը բաւական է անոնց հարստութիւնը փաստ ի շատ նշմարել տալու։ Լեհերուն Պիաստ ըսուած ազգունի ցեղին վերջին կասիմիր թագաւորը 1370ին անժառանգ մեռնելէն ետեւ՝ Լիթուանիայի Յագելլոն անուն կռապաշտ աւագ դուքսը քրիստոնեութիւնն դառնալով՝ անուանուեցաւ Վլատիսլաւ ու բոլոր իր յայնոսորած երկիրները քրիստոնեայ ընելու եւ Լեհաստանի հետ միացնելու դաշնամ՝ Հունգարիայի Լուդովիկոս թագաւորին (որ Կասիմիրին մայրական աղգականն էր) հետեւիլ անուն աղջկանը հետ կարգուեցաւ եւ. Լեհաստանի թագաւոր օծուեցաւ 1386ին Քրիստոսի մէջ։ Ա՛ս երեւելի դէպքին լուրը բոլոր Եւրոպային մէջ տարածուելով՝ ամէն թագաւորական դարպասներէն շնորհաւորութիւնն դեսպաններ ու ընծաներ կը խառնուէին իրեն։ Անդիլիայի ու Գաղղիայի կողմանէ ալ դեսպան հասաւ շատ շքեղ ու շրնաղ նուէրներով, որ Վլատիսլաւին բոլոր պարարտը զարմացուցին։ Ա՛ս ամենայնիւ աս զարմացողներն ուրիշ փարթամագոյն երեւոյթներ տեսնելով՝ իրենք աւելի մեծագոյն զարմանքի մէջ ինկան, երբ որ Լիթուիկի կամ Լիթվայ (որ նոյն ատեն գրեթէ Հայաբնակ մին էր) բնակող հարուստ Հայ վաճառականները փառաւոր կոչունքի մը հրաւիրելուն աս Վլատիսլաւի ու Անդիլիայի կողմանէ եկած դեսպանական անձինքը։ Հոն ուրեմն հարիւր մեծատուն Հայ վաճառականք ասկեղ ու արծաթի մէջ կը շրջային, սեղանի ամէն սարքը (բանքը) կամ՝ ոսկեղէն ու արծաթեղէն էր եւ կամ՝ ուրիշ ընտիրագիտակ նիւթէ մը։ Միացած սպասներն ու կերակուրներն ալ անոնց համեմատ պատրաստելիւն մ'ունէին։ Հրաւիրուած դեսպանները նոյն տեսարանին վրայ անբաւական ուշք կը նայէին ու կ'սպասէին, բայց աւելի ան կը զարմացնէր ու միանգամայն կը շինէր դիտելիք, որ աս ասոնցմէ ընդհանուր Հայոց վրայ հարստութիւնն հաստատակորէն ծագելոյ պատկառելիներն չէին նշմարուեր ամենեւին։ Զանազան առիթներու մէջ կը գիտէին որ հպարտութիւն, պարծենկոտութիւն, նախանձ, ագահութիւն, շատակերութիւն, բարոյական զեղծումներ եւ ուրիշ աս կերպ թերութիւններ հեռու էին նոյն փարթամ Հայերէն, որոնք առհասարակ պարզ, ընտանի, խոնարհամիտ, անկեղծ, բարեբարոյ ու ողորմած, բարեգործ ու հարատեւութիւնը լաւ գործածող մարդիկ էին։ Գեղեցիկ եւ մանաւանդ յիշատակ եղաւ այն դեսպանական անձնոյ՝ Հայերուն նոյն երկու իրարու հետ այնպէս ազնիւ միացեալ հանդամանքը, որ էին Հարատեւութիւն ու Բարութիւն։ Ինչպէսի եւ. ուրիշ հանգամանքներն եւս. Հայք նոյն դեսպաններուն նաեւ շատ հարուստ ու մեծապարգ ընծաներ ալ տուին եւ այսպէս անոնց մտքին մէջ իրենց ազգին վրայ շատ աղնիւ գաղափար տարածուելն եւս. բաժնուեցան։ Ա՛հաւասիկ առանկ հարստութեան տէր եղած էին Հայք Լեհաստանի մէջ, որն որ թեկուզեւս. ըստ մասին հիմնակ ալ իրենց ձեռքն է, (միայն Ա.ստրիայի Լեհաստանն ու Պոզգովինայի մէջ 150է աւելի գեղ ու քաղաք ունին), այսու. ամենայնիւ այն յատուկան երեւելիութեան եւ ոչ տասնին մէկ առաքինութիւնը կայ, որուն տարբեր զանազան գժբախտ դէպքեր պատճառ եղած են, բայց կրնայ ամենէն գլխաւորը դրուիլ՝ իրենց ազգայնութիւնը պահելու եւ ծաղկեցնելու վրայ հաստատուն մնածմունք եւ հեռատեսութիւն չունենալը։

Ասոյ չէ թէ միայն վերոյիշեալ օրինութիւններուն համար Լեհաստանի Հայերը յարգ ու հաւատ ունէին եւ ունին Լեհաց առքեւ, այլ նաեւ անոր համար, որ Հայերը Լեհերուն նեղութիւնն եւ պատերազմի մէջ գտնուելու ատեն՝ հաւատարիմ ընկերներու իրութեամբ եւ ճշմարիտ քրիստոնեաբար միշտ մեծամեծ օգնութիւններ կ'ընէին, որոնցմէ ոմանց յիշատակը Լեհաց դրեթէ ամէն տարեգիրներուն մէջ պահուած է, իսկ ոմանք խիստ քիչ տեղ յիշատակուած ու մոռցուած էին։ Ասոնց մէկն է Լեհաստանի պամինիէց քաղքին գէպքը, որն որ հիմայ Ռուսաստանի Փոտոլիա նահանգին մայրաքաղաքն է։ Յայտնի է որ 11ու. դարի հիւսիսային եղերաց վրայ բնակող թաթարները շատ անգամ Լեհաստանի սահմաններուն վրայ կը յարձակէին։ Ա՛ս պատերազմներուն մէջ կամենիեց միշտ իր դիրքին համար դիմաւոր գործողութեանց նպատակ կ'ըլլար։ Երբ որ 1672ին թաթարները կամենիեց քաղքին վրայ նորէն յարձակեցան նէ, Լեհերը նոյն քաղաքը լաւ մը ամրացընելէն ետեւ՝ իրենք իրենց վրայ առին քաղքին այն կողման պաշտպանութիւնը, որն ոչ դժուար առնուելու էր եւ շատ ամուր ալ գուռ ունէր։ Իսկ նոյն քաղքին մէջ գտնուած Հայոց անանկ տեղ ու գուռ մը պաշտպանելու տուին, որ գրեթէ բարբարոսին անպատասպարան, խլելուկ ու գիւրաւիրան մին էր։ Ա՛ս վիճակի մէջ պատերազմը սկսաւ բացց ինչպէս զարմացան Հայերը, երբ որ տեսան որ իրենց անանկ ոչար գուռը պաշտպանելու եւ պահելու ատեն՝ անգիտեն թաթարները մէկէն ամուր եւ անարգիկ դուռն արդէն մտեր են եւ. քաղքին մէջէն իրենց վրայ կու գան։ Սակայն հոս թաթարներուն մեծ զարմանքն անոնց ամենեւին վրայ մը չտուաւ, այլ նախ հարցուց իրենց. թէ ինչ ազգ են, եւ երբ որ ըսեց թէ Հայ են, շատ գոհից գլխնեք որ թէպէտ իրեն գէմ՝ կը պատերազմին, ի վերջ այսր ամենայնի իրենց պատերը կատարելու աշխատելով՝ անանկ ոչար գուռը քաղաքին պաշտպանեցին եւ. թշնամին ձեռքը չտուին, որ անոնցմէ ամուր գուռը պաշտպանողները չկրցան դիմանալ։ Ասանկով զանոնք ողջատ թողուց ու նաեւ վարձատրեց։ Ա՛մէն մարդ իրեքիրմէ կրնայ իմանալ թէ նոյն քաղաքին բոլոր Լեհերուն ձրրաւոր ուրախ եւ սիրելի ըլլալ Հայերը։

ԱՆՈՒՇԱԳԻ ԹՈՒՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔԵՐՆԻ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, ՄԱՐՏԻ 26

Ամստերտամ 100 ընթացիկ գանձ՝	—	արծ.	ֆիորի	2 ամիս
Ամստերտամ 100 ընթացիկ ֆիորին	109⅝	,,	,,	½ ,,
Լիվոռնոյ 300 Դուքան՝ լիրա՝	100	,,	,,	3 ,,
Լոնտոն 1 ֆունտ ստերլին՝	10.50	,,	,,	1 ,,
Համբուրգ 100 ռայխսմարկ՝	232½	,,	,,	2 ,,
Մարսիլիա 300 ֆրանք՝	129⅝	,,	,,	2 ,,
Միլան 300 աւստրիական լիրա՝	109⅝	,,	,,	2 ,,
Փարիզ 300 ֆրանք՝	130	,,	,,	3 ,,
Պրուսիոյ՝ աս Գոյն 120 ֆիորի՝	109	,,	,,	3 ,,
Պոլիս (Մարտ. 21) 438—440 փարայ՝	1	,,	,,	31 որ

ԷՒՐՈՊԷ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏԻՊ ԹԵՐԹԹ ԵՍՏՈՒՐԱՆԱՅԻՆ ՎԱՆՔԷ